

Nacionalsocijalizam i žrtve I. (13)

Ideologija nacionalsocijalizma (NS)/nacizma je nastala u drugoj polovici 19. st. u Nimškoj Carevini i A-U Monarhiji a po 1919. samostalan politički pokret kot reakcija na pobjoini kaos. Već 1920. je osnovana NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei) a od 30. januara 1933. ljeta je Adolf Hitler, peljač stranke preuzeo političku vlast u Nimškoj i ostvarivao politiku, ku je opisao u svojem tiskanom djelu »Mein Kampf« terorom i glajhšaltovanjem najprije nimških pokrajina, a od 1938. i Austrije. Glavna karakteristika politike mu je bila ANTI:-demokratska, -liberalna, -komunistička, -semitska, pak nacionalistička, šovinistička i sl. Čudakrat se pomiša ili poistovjetiti ideologija nacionalsocijalizma s fašizmom, ki je u Italiji imao iste političke cilje kot Hitler u Nimškoj.

Gradišće, niti naša sela nisu bila očuvana od nacionalsocijalističke ideologije. Tako smo i mi imali brojne naci-ilegalce, ki su se pak u marcu 1938. lj. i deklarirali. To su u prvom redu bili mladi ljudi, ki su si očekivali bolju budućnost, u prvom redu u materijalnom smislu. Čudnim nam se mora činiti, da su neki bili i osviđočenja najti rješenje i za hrvatsko pitanje u Gradišću. Nigdor se ne sigura pobadnuti u to žalljivo pitanje, osinje gnjazdo, ar bi se mogla zdignuti gusta prašina i halabura nad našom prošlosti, što si naš narod nikako nije zaslužio. Nigdor ne more predbacivati po zakonu narodne poslovice: Vrebac veli sovi, glavati! – po hrv. Rugala se sova sjenici da ima veliku glavu! – samo da si naši ljudi čudakrat načinjaju manjim od makovoga zrnca kad je o tom govor.

Javno su se pokazali naši mladi, kada su zvrgnuli na generalnoj sjednici HKD-a u Klimpuhu (1938.) dotadašnje-

ga predsjednika i izabrali Alojza Bilišića, studenta prava za predsjednika društva – ki je u toj mladoj grupaciji zastupao ipak drugačije poglede od Demetera Linzera. Radi istine moramo reći, friško je uptio da naciji ne mislu ozbiljo ostvarenje manjinskoga prava, zato je pobignuo iz Beča najprije domom, pak u Kairo i pridružio se je engleskoj oslobodilačkoj sili protiv nacionalsocijalizma. Pozabili smo ga, ništ ne znamo znamenitijega o njemu.

Najvažniju ulogu na početku bojnoga razdoblja je

gres je odredio na nekoliko ljet manjinsku politiku nimškoga Reicha. Norma je bila: *dass die Minderheiten in das Dritte Reich assimilatorisch eingefügt werden.*

Na čelu Volkstumsstelle je stajao činovnik zemaljskoga poglavarstva Paul Eitler, pomagao mu je dr. Heinrich Kunnert, upravljao Zemaljskoga arhiva, a za hrvatska pitanja je bio odgovoran učitelj Franjo Csizmazija. Zadatki su iz Berlina točno odredjeni i u Döw dokumentaciji „Widerstand“ točno opisani. Volkstumsstelle

Tambure su bile konfiscirane za vrime nacionalsocijalizma

odigrala tzv. „Volkstumsstelle“, ku je potriebovao Reichsminister Wilhelm Fritsch od Reichsstatthaltera u Austriji Josefa Bürckela da u Željeznu uspostavi ta gremij, zadatkom nadziranja manjine u ovom pograničnom prostoru. Nakana je bila izjednačiti pitanje manjin u Reichu i Austriji. Jur u povoljnijem zastupanju prema dr. Lovri Karallu od ostalih zastupnikov staleške države u Gradišću su škiljili nacionalsocijalisti na dobar utisak i ugled Reicha u pitanju postupka prema manjinam i poslali 1938. dr. Karalla kot zastupnika hrvatske manjine na 14. Konferenciju europskih manjin u Stockholm, kade se je Karall jako najzadržao i zvana jednoga intervjuu štokholmskomu listu AFTONBLADET nije dao. Ali kon-

se je početkom 1943. raspustila ali za nas nije obdjelana tematika. U ostavščini zastupnika Frica Robaka se je našao i dokument „Verzeichnis über die Angehörigen des Sicherheitsdienstes der NSDAP (für das Burgenland)“, med njimi i odgovorni u brojni hrvatski seli. Koliko je „Rasse und Siedlungshauptamt der SS“ imao Hrvate na oku se ispostavilo 1941. ljeta kada se je počelo govoriti o izmjeni ili iseljenju stanovništva. Povjesničar dr. Gerald Schlag veli u Geošičevoj knjigi »Die burgenländischen Kroaten im Wandel der Zeiten«: *Um dafür endlich greifbare Gründe zu bekommen, beabsichtigte man einige kroatische Ortschaften rassistisch zu untersuchen. Doch dazu kam es nicht. Alle diesbezüglichen Unterlagen verschwanden spurlos in einem Berliner Aktenschrank... (171-221, cit. po Richnovsky, Die Einbettung..., 2013, 42).* Znamo ali za raspravu „Rassenelemente des Burgenlandes“ iz 1935. lj. u atlasu »BURGENLAND« iz 1941. pečatom „Nur für den Dienstgebrauch“. Dotična istraživanja je načinio priznati austrijski antropolog Viktor Lebzelter za koga se veli, da nije bio priklonjen nacističkoj teoriji o rasa, publicirano po njegovoj smrti 1937. ljeta.

1 GRADIŠĆE

ljet

piše
Nikola Benčić

den spurlos in einem Berliner Aktenschrank... (171-221, cit. po Richnovsky, Die Einbettung..., 2013, 42). Znamo ali za raspravu „Rassenelemente des Burgenlandes“ iz 1935. lj. u atlasu »BURGENLAND« iz 1941. pečatom „Nur für den Dienstgebrauch“. Dotična istraživanja je načinio priznati austrijski antropolog Viktor Lebzelter za koga se veli, da nije bio priklonjen nacističkoj teoriji o rasa, publicirano po njegovoj smrti 1937. ljeta.

Akoprem historičari potvrđuju da protiv Hrvatske i Madjarske, nisu direktno poduzete protiv javnih, društvenih i crikvenih institucijov je HKD 1939. sastavilo „memorandum“ na Reichsministerium, čim smo jur u sredini otpora (već u sljedećem broju!) a upravne vlasti su nastavile svoj program u odnarodjivanju hrvatske narodnosti u svojem velikonimškom smislu. Prestale su izlaziti HN, djelovanje svih društava, tako i HKD-a, a o tamburaši smo nedavno pisali, ograničilo se je i djelovanje Crikve. Društvena imanja zakladov su se konfiscirala, tako školske ➔

U jednoj uri kroz zadnjih 100 ljet – povijesni uvod kot teaser za Kugin mjuzikl

Povjesničar Mihael Schreiber pri svojem virtualnom predavanju o povijesti Gradišća u okviru mjuzikla »Odiseja«

➔ zaklade Vulkaproduštuf, Uzlop, Klimpuh, kantorska zaklada u Cindrofu, Klimpuhu,... Seoski ogranki kulturnoga društva nisu imali imanja zvana svojih instrumentov, tamburice su konfiscirali i zničili...*ein wichtiger Schlag gegen die Brauchtumpflege der bgld. Kroaten...* i protiv privatnih pršonov nastupalo se oštro, kot npr. Rudolfu Klaudusu, Matiji Semelikeru, Ani Horvath,... i jako brutalno kot npr. Jivi Kovaču iz Novoga Sela.

Nije nam jako bilo prezentno, da su konfiscirali sve farske matrikule i knjige, da bi mogli ustanoviti dio hrvatskoga naroda u pokrajini. Za to istraživanje naciji nisu imali dost vrimenta i djelatna zajednica „*Arbeitsgemeinschaft für Sippenforschung und Sippenpflege*“ je morala 1944. ljeta, zbog razvitka bojnoga stanja, prekinuti svoje djelovanje a po boju su crikvene knjige, matrikule došle u Dijecezanski arhiv u Željeznu. (po Schinkovits Stefan, *Vermögensetzung...*, 2004.) Morebit je nekim grupacijam i društvam dobro došlo, da nisu bila u registraciji i tako državne vlasti nisu mogle direktno postupati protiv njih. □

Odysee 21« glasi naslov ljetosnjega mjuzikla KUGE, prinosi 100. obljetnice Gradišća. Odiseju doživu u sadašnje vrime i sve kazališne produkcije. Kada ćedu produkcije s publikom zaista biti moguće, se ne zna točno. KUGA zasada planira pretpremijeru na Tijelovu, 3. 6. 2021., i daljnje predstave u augustu i septembru.

Da bi se u ljudi sada budila znatiželja za mjuziklom su nedilju, 2. maja, pozvali na online predavanje s povjesničarom Mihaelom Schreiberom.

On je u jednoj uri razložio povijesnu pozadinu ovoga mjuzikla. Početo od 1921. ljeta je po desetljeći koracao u sadašnjost. Schreiber je u medjuvrimeu jur poznat kot vridan stručnjak za gradišćansku povijest. Prilikom stovete obljetnice Gradišća predaje isto za Gradišćansko istraživačko društvo (*Burgenländische Forschungsgesellschaft*) i svaki pandiljak za hrvatsku emisiju ORF-a. Od lani nastupa skupa s povjesničarom Ralfom Grabuschniggom u podcastu *NOVOGA GLASA*. Iako je Schreiber takorekuć omniprezentant se

svaki put nanovo ističe zanimljivimi detalji, kih se človik ne more dost naslušati. Tako je ovput predavao po uvodnoj jački *Brujev „Zdravi bili, dragi gosti“* u izvedbi Marka Blažete, Benjamina Kuzmića i Tomasa Fellingera početo od vučenja nove granice do osnovanja za hrvatski identitet važnih grup kot *Bruji* ili *PAXI*. O krijumčarenju šmugljanju cukora prik granice je Schreiber peljao gledatelje u cindrofsku fabriku, kade je djelala i Hrvatica u otporu Hanna Sturm. Kako je moglo biti u toj tvornici, su žene kuginoga zbora predstavile jačkom „*Cindrofskoj fabriki*“ s genijalnom koreografijom. Četrdeseta ljeta su bila posvećena tragičnoj sudbini Romov u Drugom svitskom boju. O tom je svidočila i ganutljiva jačka na roman, ku su jačili Aleks Vuković i Yara Tobler. Sedamdeseta i osamdeseta ljeta su stali u predavanju Schreibera pod geslom muzike. Posebno je istaknuo *Bruje* i *PAXE* i njevi uticaji na identitet gradišćanskih Hrvatov. Jačke tih dvih bendov ćedu isto biti zastupane u kuginom mjuziklu. Veliki zbor – ukupno kih 35 mladih – i solistice i solisti jačili su „*Ciganicu*“ i „*Da bi mene gledao*“ i probudili s tim volju za mjuziklom. A kot piše u komentari pod videom na *YOUTUBE-u*: Jur je hit! (Tereza Grandić)

Žene kuginoga zbora su predstavile koreografiranu jačku „*Cindrofskoj fabriki*“

